

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ПЕДАГОГІКА

Байда Ю.М.

КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ (ДОСВІД США) 8

*Бахмат Н.В.*ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ГОТОВНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ 14 .*Берека В.Є.*ПОГЛЯДИ М.М.ДАРМАНСЬКОГО НА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ
СТУПЕНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ 20*Богдановська Л.П.*ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНИХ ТА МЕРЕЖЕВИХ ЗАСОБІВ У
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ 25*Брежнєва С.Б.*ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА ПРО ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО
ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ШКІЛЬНОГО ВІКУ 31*Бургун І. В.*МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНТНОЇ
ОСОБИСТОСТІ 35*Воробйова К.Д.*МЕТОДИЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СТОХАСТИКИ
НА ШКІЛЬНЕ НАВЧАННЯ 41*Гаврилюк Ж.М.*МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ЗМІСТУ ШКІЛЬНОГО КУРСУ
ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ 46*Гладуш В.А.*ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДЕФЕКТОЛОГІВ
НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. 51*Карнаухова А.В.*

ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ КРАСИ ЛЮДСЬКОГО ВЧИНКУ 58

*Коваленко О.В.*ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ
ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ ЯК ПРОБЛЕМА 63*Ковальчук Г.П.*ДОСВІД І УРОКИ ТРУДОВОГО ТА ПОЛІТЕХНІЧНОГО НАВЧАННЯ
У ФАБРИЧНО-ЗАВОДСЬКИХ СЕМИРІЧКАХ УКРАЇНИ (1925-1934 РР.) 67*Конькова Т.І.*УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
ДО РОБОТИ В РЕЖИМІ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 74*Котова С. А.*СОВРЕМЕННЫЕ ПРОТИВОРЕЧИЯ СИСТЕМЫ НАЧАЛЬНОГО ШКОЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В РОССИИ 78

ФІЛОСОФСЬКІ ВИМІРИ КРАСИ ЛЮДСЬКОГО ВЧИНКУ

У статті розглядається філософська проблема розвитку моралі, аналізується вчення філософів (Конфуцій, Сократ, Платон, Арістотель), які поклали початок розуміння моралі.

Ключові слова: мораль, моральна свідомість, моральні норми, моральні цінності.

Актуальність проблеми морального виховання впродовж останніх десятиліть набуває особливої уваги на тлі реалізації сучасних пріоритетних проблем щодо виховання незалежної особистості, здатної до самореалізації в змінному соціумі. Виховання громадянина завжди було в епіцентрі уваги педагогічної науки і практики.

Сьогодні на перший план вітчизняної науки висунуто теорії, що проголошують пріоритет особистісних цінностей перед цінностями окремих груп. Так, у Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті зазначено, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, формування покоління, здатного створювати й розвивати цінності суспільства. Водночас в умовах глобальної екологічної і духовної кризи проблема співжиття людей на гуманістичних засадах набуває значення категоричного імперативу збереження життя на землі людини як духовної особистості.

Аналіз наукових джерел в галузі філософії дав змогу констатувати, що проблема морального виховання була предметом вивчення багатьох представників стародавньої філософської школи. Зокрема, виразником моральності давньої китайської філософії вважається Конфуцій, моральна концепція якого базувалася на вченні про людинолюбство. Сутність цієї моралі полягала у регулюванні стосунків між людьми у містах, державі, які часто не знали одне одного, але інтереси яких збігалися. Конфуціанська етика передбачала верховенство добра, закликала жити за настановою: «Не роби людям того, чого не бажаєш собі, і тоді в державі і сім'ї до тебе не будуть ставитись вороже» [5, с. 54]. У ранг постулатів дане висловлення було возведено прибічником традицій у пріоритетності моралі Кантом, який у ХVІІІ ст. возвеличив його як основну моральну вимогу, суть якої полягає в тому, що людина повинна себе ототожнювати з іншими, ставити себе на їх місце. Дослідження праць Конфуція дало можливість відзначити, що людинолюбство характеризує відносини, що повинні передусім існувати між батьками і дітьми, а вже потім воно поширюється на відносини між усіма іншими людьми, що дає нам підстави вважати сім'ю моделлю суспільства.

Вивчення трактатів давньогрецьких філософів (Сократ, Платон, Арістотель) дозволило пояснити природу моральних пороків, що зумовлені незнанням: якщо людина знає, що таке добро, вона не вчинить всупереч йому. Зокрема, Арістотель зазначав, що властивість доброчинності полягає щонайперше в тому, щоб робити добро, а не приймати його; у тому, щоб здійснювати якнайбільше добрих вчинків і не робити негідних.... Адже сама природа дала людині в руки потужну зброю – моральну силу, якою можна користуватися як загодно, тому людина, позбавлена доброчинності, виявляється істотою нечестивою та диною [5, с. 143].

В межах класичної філософської традиції поняття «буття» і «цінність» мислилися як неподільні, тобто розглядалися як ієрархічно підпорядковані в межах більш глобальних ціннісних систем і не набували значення універсальних і самодостатніх. Наприклад, Вольтер зазначав, що доброчесність і порок, моральне добро і зло в усіх країнах визначається тим, чи корисне або шкідливе дане явище для суспільства в цілому та окремої людини. Вивчення етичних категорій дає підстави трактувати поняття «добро» як об'єктивну моральну якість вчинку з погляду на його корисність,

благо для суспільства й кожної людини. В основі тлумачення цього поняття знаходиться твердження давнього філософа Марка Аврелія про природню притаманність особистості турбуватися про людей.

Попередні твердження слугували основою для теоретико-концептуального обґрунтування автономії «моралі», що вперше було здійснено німецьким філософом Іммануїлом Кантом. На його думку, знання має цінність тоді, коли воно служить вищій цінності – благу людини. Філософ виходив з того, що людська воля автономна, тобто вона сама собі задає закони своєї діяльності; воля у власній дії незалежна ні від зовнішніх чинників, ні від внутрішніх імпульсів людини. Саме на цьому розумінні автор вибудував концепцію моралі, у якій розуміння засад даної категорії було новим для філософії: стверджувалася принципова самостійність та самоцінність моральних принципів. На думку Канта, вони ґрунтуються на свободі волі, а воля керується певними закликами, настановами на зразок «дій так.....». В основі корисної практичної дії лежить гіпотетичний імператив, його правило – «якщо хочеш досягти певної мети, дій таким чином.....» [6; 127]. В основі ж морального вчинку лежить категоричний імператив, тобто всезагальне веління, яке Кант формулює таким чином: співмірною принцип свого морального вчинку зі всезагальним благом, вчиняй так, як ти хочеш, щоб вчиняли щодо тебе. Такий підхід зумовив висновок про те, що філософ виступав прихильником суворих правил у сфері моралі. Наприклад, якщо людина, робить добро іншій людині, тому що їй подобається робити добро, а не тому, що вона повинна це робити, то такі вчинки є не чисто моральними.

Подальший аналіз вивчення філософських джерел показав, що видатні представники філософської думки такі як: Сократ, Епікур, Спіноза, Гельвецій, Гольбах, Дідро, Гегель, Добролюбов, Чернишевський розвивали вчення про основні проблеми етичної теорії – тобто, науково обґрунтовували моральні системи та тлумачили моральні категорії та цінності, серед яких пріоритетним було формування моральної свідомості. Зокрема, Гегелем були розмежовані поняття «мораль» і «моральність», обґрунтовано, що розрив між «мораллю» і «моральністю» засвідчує кризовий стан суспільства, разом з тим перетворення живої дієвої моральності на простий зліпок з наявної системи моральних норм позбавило б людину здатності засвоювати історичний і соціальний досвід творити нові форми морального спілкування [4; 83].

Ретроспективний аналіз філософських досліджень дозволив констатувати, що специфіка моральної свідомості формувалася за умов розкладу родоплемінного суспільства, виникнення складової системи опосередкованих зв'язків (політичних, економічних, соціальних тощо), що прийшло на зміну безпосередньому характеру всіх стосунків людей у традиційній общині. Поява відносної свободи вибору, потреба в ситуаційній гнучкості поведінки й стосунків, відповідно до динамічних умов життя, робили чимдалі проблематичнішими збереження, культурну трансляцію і примноження досвіду безпосереднього морального ставлення людини до людини, спільноти, природи, світу. В контексті критичного осмислення реальних звичаїв людей (що свідчило про руйнацію традиційних форм моральності) складається узагальнена система уявлень про чесноти, норми поведінки, основоположні закони колективного співіснування. У цьому ракурсі мораль співвідноситься з духовно ідеальними основами права, релігії, мистецтва, філософії. Часткове коригування внутрішнього світу людини, її вчинків, малої поведінкової практики відбувається вразі особистісного прийняття вимог і настанов моралі та відповідних волевих зусиль, щодо їх здійснення. На нашу думку, досить цінними є переконання Канта, що намагання досягти доброчесності й праведності засобами зовнішнього тиску без достатньої внутрішньої мотивації, вступають у протиріччя з ціннісним аспектом морального самоствердження людини, породжують «легальні», а не моральні «вчинки». Історія етики ілюструє боротьбу двох антагоністичних напрямків –

матеріалістичного та ідеалістичного. Зокрема, в основі ідеалістичної теорії знаходиться думка про те, що моральність зумовлюється вищими силами або виникає в середині індивідуальної свідомості на правах підсвідомого імпульсу, інстинкту. Натомість матеріалістична етика виходить з того, що людину формують обставини життя, закони середовища, які зумовлюють мотиви її поведінки та складають умови її діяльності. Філософсько-історичний пласт досліджень довів, що ідеалістичне і матеріалістичне начало діють синхронно. Філософські позиції вчених у сфері етики зафіксовані у влучних висловлюваннях, які є своєрідними правилами у повсякденному житті. Наприклад, Конфуцій: «Щоб досягти моральної досконалості, треба передусім турбуватися про душевну чистоту. А душевна чистота досягається тільки в тому разі, коли серце шукає правди й воля прагне до святості» [6, с. 42]. Вивчення філософських джерел та аналіз теорій зумовив висновок про те, що з точки зору філософії «наявність відносно гуманних правил є кращою для соціуму як системи, ніж відсутність будь-яких» [4, с. 48].

Філософські судження в різні історичні часи привели до різноманітності у тлумаченні поняття «мораль». Аналіз довідкової літератури, зокрема філософських, психологічних, тлумачних словників, логічних словників-довідників дав змогу відзначити, що «мораль» - це «...духовне випередження реальних можливостей життя й універсальне бачення належного ставлення до іншої людини, суспільства, природи» [7, с. 62]. У філософському енциклопедичному словнику дане поняття трактується як «...духовно-культурний механізм регуляції поведінки особистості та соціальних груп за допомогою уявлень про належне, в яких узагальнені норми, цінності, зразки поведінки, принципи ставлення до інших індивідів та соціальних груп». Якість особистості, що характеризує моральну сферу є мораль, яка трактується як якісна характеристика певної системи соціальних або міжособистісних стосунків під кутом реалізації в них настанов і цінностей моралі [8, с. 75]. Інше трактування поняття «мораль» знаходимо у логічному словнику-довіднику: «Мораль – суб'єктивна свідомість індивіда, яка базується на свободі волі та охоплює його переконання, мотиви поведінки, мету і наміри» [9, с. 88]. Формою виявлення моралі є моральна свідомість – «...моральне усвідомлення людиною самої себе як особистості і свого місця в суспільстві, під впливом якої відбувається розвиток моральних почуттів честі, гідності, обов'язку, совісті тощо» [8, с. 74]. У «Філософському енциклопедичному словнику» поняття моральна свідомість визначається як «...духовна сторона моралі; людська свідомість в її спрямованості на осмислення і розв'язання моральних проблем» [9, с. 92]. До змісту моральної свідомості входять з одного боку – норми і принципи, з іншого – моральні мотиви, ціннісні орієнтації, етичні цінності. Найповніше поєднання цих сторін здійснюється в категоріях моральної свідомості, що постають основними елементами її смислової вибудови. Розрізняють чуттєвий і раціональний рівні функціонування моральної свідомості. У першому випадку йдеться про моральні почуття, у другому – про моральні судження, етичні концепції і теорії, проте стрижнем є ідея добра.

На основі узагальнення трактування поняття «моральна свідомість» дійшли висновку, що воно має складну структуру, яку в узагальненому вигляді можна відобразити у наступній схемі (рис. 1.1). Таким чином визначаємо, що моральна свідомість є формою виявлення моралі і становить підсистему зі своєю внутрішньою структурою, яка забезпечує поєднання двох функціональних властивостей: імперативності (здатності чинити до приписів) та оцінювальності і функціонує на чуттєвому і раціональному рівнях (здатності співвідносити те чи інше явище з певними моральними цінностями). За твердженням В.Малохова смисловим стрижнем моральної свідомості є ідея добра, що конкретизується в образі моральної досконалості. У наукових доробках І.Бека доброта (людяність) є критерієм високоморальної особистості та стратегічним орієнтиром у виховній роботі.

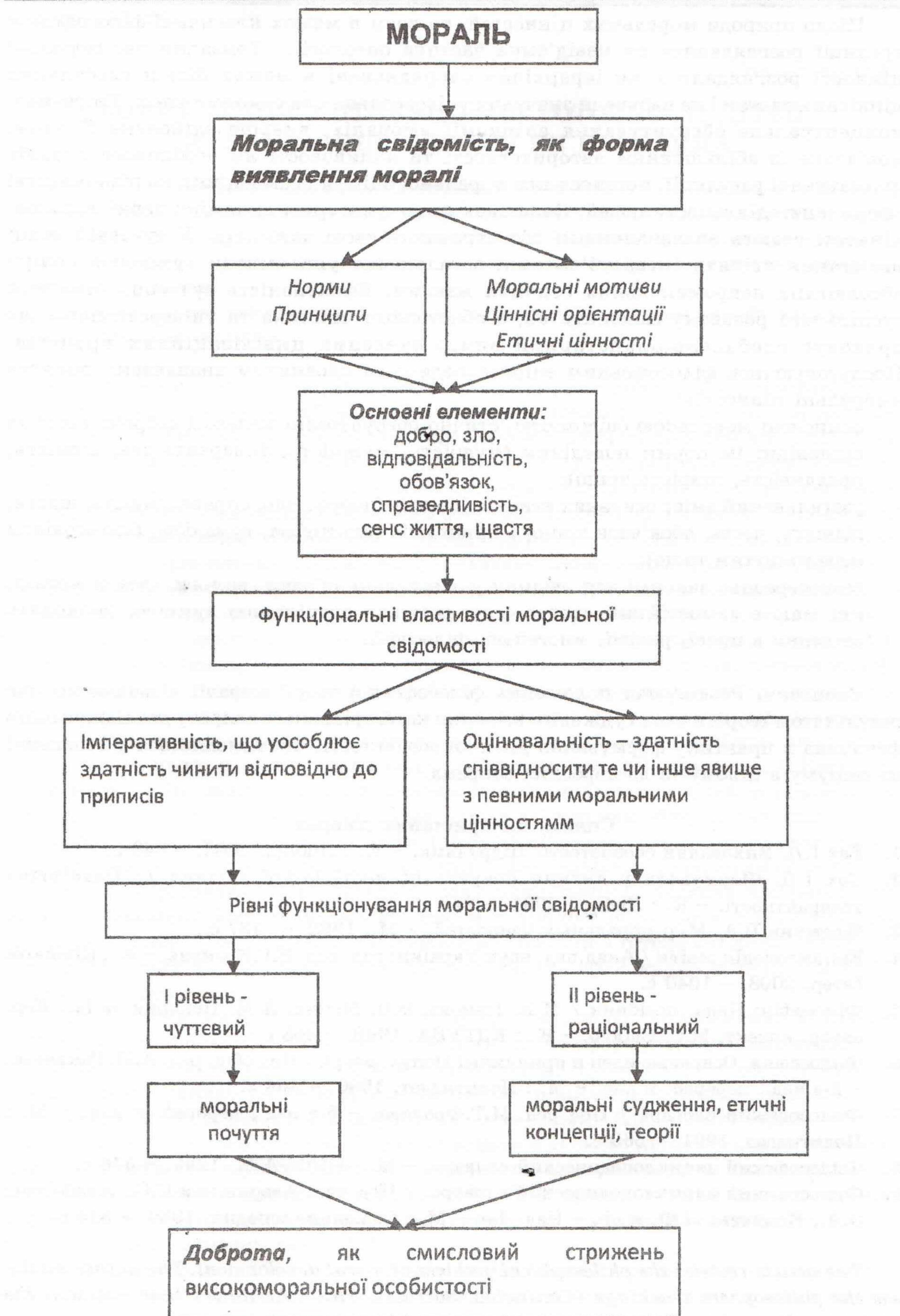

Рис 1.1. Структурні елементи поняття «мораль», «моральна свідомість»

Щодо природи моральних цінностей, то вони в межах класичної філософської традиції розглядалися як невід'ємна частина онтології. Тривалий час моральні цінності розглядалися як ієрархічно впорядковані в межах більш глобальних ціннісних систем і не набували значення універсальних та самодостатніх. Теоретико-концептуальне обґрунтування автономії «моралі», вперше здійснене Кантом, пов'язане із збільшенням авторитетності та впливовості як особливого способу нормативної регуляції, поширенням моральної оцінки і самооцінки на різноманітні сфери життєдіяльності людей. Внаслідок соціокультурної динаміки певні моральні цінності стають визначальними або втрачають свою вагомість. У сучасній етиці намагання втілити інтерсуб'єктивні загальнозначущі смисли зумовлює пошук абсолютних непроминальних етичних максим. Ефективність сучасних стратегій суспільного розвитку залежить від особистісного чинника та універсального, що враховує глобально-планетарний вимір сучасних цивілізаційних процесів. Послугуючись філософським енциклопедичним словником визначаємо поняття «моральні цінності»:

- осмислені моральною свідомістю, етично обґрунтовані належні доброчесності та відповідні їм норми поведінки (мудрість, мужність, толерантність, вірність, правдивість, щирість тощо);
- узагальнений зміст основних етичних понять (добро і зло, справедливість, щастя, гідність, честь, обов'язок тощо) і принципів (альтруїзм, гуманізм, благоговіння перед життям тощо);
- безпосередньо значимі для людини універсальні зв'язки, вимоги, ідеали моралі, які мають самостійний статус, схвалюються суспільною думкою, знаходять втілення в праві, релігії, мистецтві, філософії.

Висновки. Резюмуючи положення філософської теорії моралі, відзначаємо, що результатом теоретичних суджень є втілення категоріального апарату досліджуваного феномена в практику формування дитячої особистості, що виявляється у ставленні до соціуму в цілому та до дорослих зокрема.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Підручник. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Бех І.Д. Формувати у дитини почуття цінності іншої людини // Педагогіка толерантності. – К. : Либідь, 2001. – 243 с.
3. Блюмкин В.А. Мир моральных ценностей. – М., 1982. – 337 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад.пед. наук України; гол. ред. В.Г.Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Філософія: Навч. посібник / М.К. Іванова, В.О. Мітіна, А.М. Пекарник та ін.; Кер. автор. колект. М.С. Свідло. – К. : КДТУБА, 1996. – 468 с.
6. Философия. Основные идеи и принципы: Попул. очерк / Под общ. ред. А.И. Ракитова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1990. – 364 с.
7. Философский словарь / Под ред. И.Т.Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
8. Философский энциклопедический словарь. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 576 с.
9. Философский энциклопедический словарь. / Под ред. Аверинцева С.С., Араб-Оглы Э.А., Ильичева Л.Ф. и др. – Изд. 2-е. – М. : Сов.энциклопедия, 1989. – 815 с.

The article reviews the philosophical problem of moral development. The author analyses the philosophers teachings (Confucius, Socrates, Plato, Aristotle) that initiated the understanding of morality.

Key words: morals, moral consciousness, moral standards moral values.